

Софија Радонић
Ранко Баришић

НАРКОМАНИЈА У БЕОГРАДУ ВИЂЕНА ОЧИМА ЕТНОЛОГА

„Ритам мога бића тајна је за вас...“
(Бранислав Лазић)

Неколико историјских напомена и објашњења општих појмова из области наркоманије, биће само увод у ову веома комплексну тему везану за асоцијалну појаву наркоманије у Београду.

ДРОГА је реч за коју се каже да потиче из арапског језика и значи ЛЕК. Људи су одувек покушавали да разним средствима, међу којима су и дроге, реше многе своје проблеме психичке и физичке природе.

У виду сирових или прерађених продуката биљног, животињског и минералног порекла, оне су биле познате од давнина. Користили су их не само као зачине и мирисе, већ као што се то и данас чини и за израду лекова. У разним земљама, на свим меридијанима, захваљујући ефектима које конзумирање дрога изазива у свести и понашању појединаца и групе, оне су често коришћене у ритуалне сврхе и биле саставни део традиција.

У Малабару, где су приношене жртве у част бога Вишне, девице су биле срећне када су их изводили из храма Бrame. Да би умирале и очарале бога који доноси изобиље, девојкама су прво давали неку смешу конопље и татуле. Тада би их свештеник изводио пред народ који је могао да посматра њихов жив плес са пеном на устима и помамним очима. У тренутку врхунца екстазе, увођене су у светилиште где би им се давало средство које неутралише претходно дејство. Свештеник би их смирене и нормалне свести спет приказивао народу. Маса је стицала уверење да је демон нестао и да се бог смирио.

Код Арапа, а доцније и код Турака за време верских ритуала и ратних похода употребљавана је дрога хашиш, која је то име задржала до данас, а и обилато се конзумира свуда у свету. Такође, код Индијанаца у Мексику и америчком југозападу, још од стране шпанских освајача, запажено је

да се корен биљке пејотл једе и истовремено обожава као божанство. Иначе, из ове биљке се добија мескалин, једна од веома јаких халуциногених дрога. Познавање дрога било је распрострањено и у античкој Грчкој. Херодит пише о употреби опијума као терапеутског средства, а у легендама и митовима се такође појављује у виду разних средстава и напитака.

У Хомеровој „Одисеји“, Јелена даје Телемаху неки напитака по имену непентес од којег се „заборавља бол и несрећа“, а у храму у Делфима, легендарна пророчица Пителија у трансу и бунилу прорицала је судбину људи, вероватно под утицајем мириса разних биља који су се услед сагоревања ширили по храму. Пророчица је после једне од таквих сеанси нагло умрла.

Лековита и опојна средства била су значи позната од давнина.

У Европи се хашиш који се добија од индијске конопље (*Canabis-indica*) пренели, како Херодит каже, народ Скити још 1500. године пре наше ере.

Да су се и на тлу наше земље користиле разне траве за лечење постоје подаци. Чај од мака, маковице, даван је за успављивање деци и одраслима, а за сузбијање бола и лечење такође је коришћено разне биље које је познато народном лекаству и траварима.

У овом приказу посматраће се употреба дроге као једна од асоцијалних појава у Београду.

Поремећена свест, склоност ка криминалу, физичка слабост, одсутност, занемаривање обавеза и дезорганизација личности су само један мали број, назовимо то морбидних валута којима наркомани плаћају свој пут у изгнанство из средине у којој живе и раде. Смрт, као пропратна појава, само је један од неминовних завршетака оних који нису могли и не могу даље. Склоност ка самоуништењу и одсутност жеље за укључивање у нормалан „колосек“ живота, однела је током 1982.—83. године у Београду преко 50 младих живота, у коме, по некој неухватљивој статистици егзистира од 700 до 10.000 наркомана.

Овај застрашујући податак нас је одлутао београдским странпутицама и навео да појаву наркоманије у урбаној средини осматрамо више очима етнолога, занемарујући услед ограничености текстуалног излагања све оне значајне психолошке, социолошке па и политичке разлоге појаве и ширења наркоманије у нас.

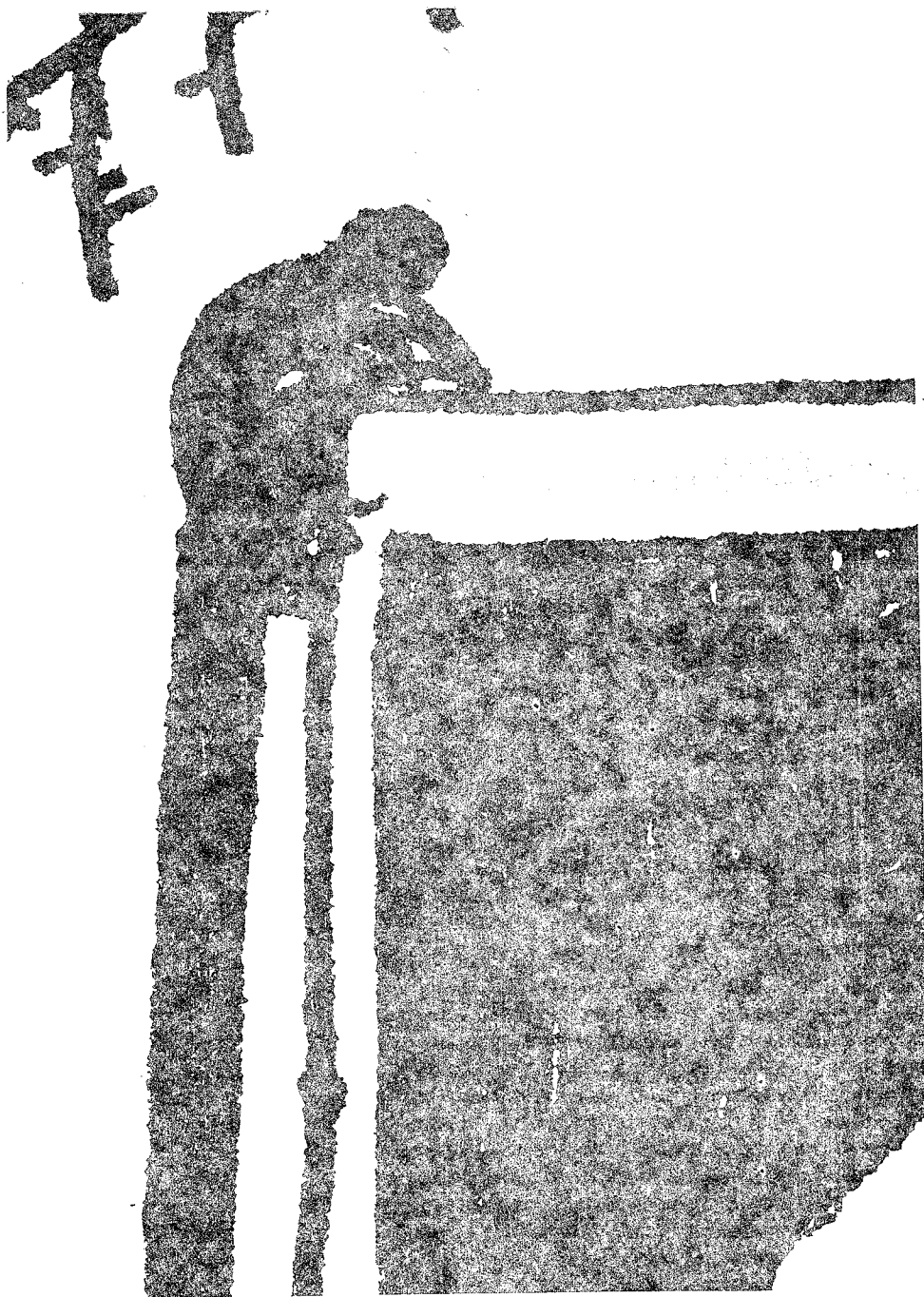
Разговарајући са наркоманима, њиховим родитељима и лекарима који их лече, дошли смо до неких основних спознаја које ћемо покушати у овом раду да изложимо колико је то могуће.

Наркоманија је друштвено-патолошка појава која представља један вид поремећаја свести понашања појединаца и група. Попут малигног тумора оваја углавном организам младих људи склоних психичким лутањима и идејним сукобима са средином у којој живе. Предиспозиције за улазак у свет наркоманије могу да буду различите.

Ако је склоност наркоманији последица греха, „стрепња се очајнички баца у наручје кајања. Кајање се одлучује на последње. Оно схвата последице греха као казну, а пропаст као последицу греха. Оно је изгубљено, пресуда је пала, одбацивање је извесно, поштовање осуде излази на то да индивидуум треба да вуче кроз живот све до губилишта. Другим речима, кајање се избезумило.“



Бранислав Лазин: Цртеж



Бранислав Лазич: Детал цртежа

Никаква дијалектика није у стању да савлада софизам који избезумљено кајање може сваког тренутка да створи. Такво кајање носи у себи потиштеност која је у изразу и дијалектици страсти кудикамо јача него у истинском кајању. Ако би неко хтео да стане на пут томе ужасу речима и говорним обртима, био би то узалудан труд, а онај коме тако нешто пада на ум може увек бити сигуран да ће његове приповеди личити децијем питању у поређењу са елементарном речитошћу која стоји на располагању кајању. Та појава се може манифестовати у односу на чулност тј. оданост пићу, дрогама и слично¹.

Узрок наркоманству могу да буду и комплекси, „Од њих зависи добро и зло личног живота; они су лари и пенати који нас очекују на домаћем огњишту, чији мир се тако опасно слави и они су „gentle folk“ који се непријатно најављује у нашим ноћима. Уосталом, све док зло биће хвата само ближње, оно не вреди ништа, међутим, када се сручи на нас, човек мора бити лекар да би сазнао какве ужасне штеточине могу бити комплекси. Човек мора да сагледа како се током деценија читаवे породице упропашћују морално и физички и како неупоредива трагика и безнадежна беда прате њихово пропадање, да би стекао потпуни утисак реалности комплекса“².

Међутим, улазак у наркоманство може да буде и последица радозналости, односно жеље да се проба забрањено што је нарочито карактеристично за предадолесцентно и адолесцентно доба старости.

Такође, узрок могу да буду емотивне везе, а није реткост да се дрога ужива из помодарства. Очигледан пример представља покрет хипика који су не само конзумирали него и пропагирали пушење хашиша и марихуане, глорификујући њихово дејство које се испољава углавном у осећању лажног блаженства.

Свака дрога која се узима има одређено дејство. На основу тог деловања све оне би се могле сврстати у три најосновније групе: *опијате* међу којима је опијум добијен од биљке мака најдоминантнија, они делују релаксирајуће на организам. Јован П. 25. годинњи наркоман тврди „када узмем неки опијат осећам се дивно, али ако претерам онда се јавља еуфорија. Тада делује страшно депресивно“.

Од *халуциногених* дрога код нас се најчешће користе ЛСД и мескалин. „Доживљај када се трипује, односно путује под дејством ЛСД је комплетан, каже Бранислав Лазић, службеник који поред дугогодишњег радног стажа има и тринаест годнина наркоманског стажа. У шплицу деловања ове дроге, ефекти су визуелни, слухни и олфактични. Јавља се осећај бестелности, недостатак физичког бола, недостатак перспективе и повећава се осећај за боје. У тим моментима јача тежња да се гледају боје које су веома интензивне и не мешају се, а и потреба да се конзумира храна иако у том стању веома тешко гута“.

Код лошег „путовања“ под дејством ове халуцигене дроге јавља се страх, ментална дезорганизација, распад личности, осећај недостатка удова, слепило, привиђају се змије, бубашвабе и целим телом прима задах.

У трећу групу би се могле сврстати дроге *стимуланси*. То су између осталих амфетамин, ревибол, кокаин и друге. Делују на нервни систем тако што изазивају психомоторни немир, неспавање и потребу за акцијом,

Увођење у наркоманију

У књизи Дроге и човекова психа коју је у Београду објавио 1970. године Момчило Тодоровић под стручном рецензијом др Јована Букелића, неуропсихијатра, др Велимира Филиповића, психолога и мр Душана Марковића, фармацеута се у једном пасусу каже:

„Ја сам имао препоруку од једног знања. Дођем тамо и потражим М. Ш. Он ме је испитивао десет минута, да ме „прочита“. Поверовао ми је све. Отишао сам горе. То је било код једне девојке чији су родитељи на раду у иностранству. Двојина увек стоје, целу ноћ, доле пред кућом. „Домаћица“ је подгрејала опијум. Затим је неким убригавала инјекцију у вену. Неки су пунили. Новајлијама најчешће дају таблете апаурина (до пет комада). Или прапак хероина. Или тако нешто. Важно је да се не уплаше. Нови могу да уђу само са препоруком неког поверљивог или старог члана...“ У следећем уласку у једно друштво наркомана Тодоровић описује следеће: „Приватна кућа... На уласку у двориште сачекао нас је црнокози младић... Поглед нас је у поглед. Доле, врата су била затворена и некаквим чудним бојама избојисана. Необичним кучањем је означио наш долазак. Ваљда им је то била нека шифра позната само њима. Приметили смо да су зидови свеже офарбани. Највише првене боје. Један угао био је потпуно црн. На великом старом грамофону смењивале су се плоче бит музике... На зиду готово изнад наших глава, висина је велика бутна кост. Нисмо могли да дознамо какав је то симбол. Претпостављамо да је то само декор смрти куда води дрога... Живи рита бубњева са плоче дочара нешто изузетно...“

У децембру 1983. године, отишла сам са једним познаником Ч. М. у стан његове девојке. Зидови су били облепљени постерима музичара.

У једној чаши горели су индијски мирисљави питанићи. Свирала је тиха музика. Девојке и младићи између 20 и 30 година гледали су ме прилично полозрило. Када је Ч. М. рекао: „Нема проблема. Наша је“, мало су се опустили. Питали су ме да ли се фискал. Одговорила сам да не. Није било сврхе да лажем. Чинило ми се да знају све о мени. Па ипак пружили су ми цигару. Само три дима. Нисам осетила ништа и нисам покушала даље. „Мораш да пробаш следећи пут, рекла ми је Мирјана, студент по занимању. Маришуана није опасна као никотин. Мораћеш само да учествујеш у лови...“³

Свет наркомана није ми постао ни ближи ни јаснији, мада сам ипак сазнала оно што ме је у суштини занимало. Није једноставно ући у „елитно“ наркоманско друштво, али је веома лако постати наркоман. Почиње безазлено и за пабе. Прекупци је у почетку потенцијалним муштеријама за ситне услуге поклањају, а када се стекне навика, онда цене расту, а са њима почињу уцене и делинквенција.

Млађи обично почињу да конзумирају умирујућа средства, барбитурате који у већим количинама изазивају халуцинације. Уз помоћ искуснијих наркомана полако улазе у свет дрога, налазећи у њему људе сличне себи, са истим осећањем вредности или безвредности, са сличним размишљањима о животу и свету који их окружује. Уз одговарајући амбијент и музику, постају саставни део изнуђене „фантазије“, покушавајући да доживе неречно, са влађујуће тегобе реалног живљења дугим и немим криком лажног оргазма.

„До седамдесетих година људи су се окупљали и у групама конзумирали дрогу ради комплетнијег доживљаја, казује Бранислав Лазић. Међутим, појава хероина уноси немир. Људи падају ниско да би до њега дошли, 'а почињу и „цинкарења“. Јавља се страх од милиције. Групе се смањују и није реткост да наркоман ужива дрогу сасвим сам“.

Ово цинкарење браће по дроги доводи до једне нове појаве—изгнаника. Изгнаници или одметнути престају да егзистирају као људи. Њих не желе чак ни када умиру. На сахрани Гордане Т. прошле, 1983. године, која је умрла од превелике дозе наркотика, њен пријатељ је рекао „Није ми жао што је умрла. Била је љубре спремно да прода све за само један фикс“. Ова нечувена окрутност и мржња имају своје узроке. Прескупа цена хероина унела је пометњу. Грам овог наркотика на илегалном тржишту кошта данас између 8.000 до 12.000, динара а до ње се долази тешко не само због пара, него и због одбацивања свих моралних вредности. Јавља се спремност да се краде, фалсификују рецепти, бави проституцијом, обијају апотеке, па чак и тргује дрогом. И све то за кап „лажног мира“ који је постао саставни део метаболизма организма и без кога се не може. Бранислав Лазић је у својој поезији илустровао многе моменте из суровог живота наркомана. У једној песми каже:

Путеви су завејани
изгубљеном младошћу
Бесциљно и страшно
усамљени
сејачи нељубави
нуде зло
прескупе цене
накупаца живих
троше смрт

Опседнути потребом и жељом да „бекство“ траје вечно, у тренутку буђења, наркомани се осећају као странци међу другим људима и попут изганика траже стари спас. Али шта, ако дроге нема?

Урлици су отерали
становнике питомих шума.
Јецам.
Болови су спарушили траву
у којој лежим.
Лишће питоме липе
цеди последње капи мириса
да помогне прогнанику.
Људи нема,
макова поља су далеко.

Кроз измаглицу самртног часа
пробијају се фарови бициклиста
Паралелног свега.
Плава светлост обасјава
уплашено лице.
Титраји лојаница

спас су за очи самртника
од света у коме одавно није.
Укочене очи траже опрост
не од људи
већ од часа порода
људског изгнанника.

Осећај усамљености и изгубљености у свету без илузија да ли је разлог био да једну од својих песама стави под наслов *Давно сам напустио род људски*. Жаргон наркомана има неколико специфичних појмова колико ритуал узимања дроге и њеног деловања захтева. Речи су махом преузете из енглеског језика, а има и оних које су источњачког па и аутохтоног порекла. Разлози за ову шароликост су кријучарски путеви дроге који су се кретали и још увек егзистирају, са Истока на Запад и пут хишика и других поклоника дроге са Запада на Исток и то све преко Југославије која представља најкраћу транзитну везу између ова два света. Навешћемо неке од појмова који се најчешће користе:

АДИКТ = онај који узима ЛСД

У АДИКЦИЈИ = налазити се у стању узимања ЛСД

БЕД ТРИП = лош доживљај након узимања недовољне количине дроге

ГУД ТРИП = добар доживљај или путовање

ФИКС = пакетички или количина дроге за једну употребу

ЦОИНТ = омотана цигарета помещана са марихуаном или хашишем

ГАН = шприц за убризгавање дроге

ФЛЕШ = приликом фикса први осећај да струје иглице кроз крвоток

ФЛЕШ БЕК = јавља се код лоших стања наркомана у тренутку кризе или апстиненције

ШИТ = хашиш

ВИЛАМ = специјална дула за пушење хашиша

МАРА = марихуана

АМФИ = амфетамин

ОКИЦА = опијум

УФУРАТИ СЕ = уфиксати се

АУТИРАТИ = променати вену ињекцијом

СУВА КРИЗА = апстиненција без лекова

НАРКОФИЛИ = узимачи лакше дроге која не изазива навику (ушмркавање хероина)

НАРКОМАНИ = они који узимају дрогу искључиво интравенсно чак и супституте који им се дају у циљу лечења

ТРИПОВАТИ = узимати орално или иотравенсно халуциногену дрогу

ЛСД = трип

ТРИП = путовање

СТОНДИРАТИ = бити миран (нико му није потребан)

и тд.

Остали појмови у језику којим се наркомани служе да би једни друге упозорили на прозалу, од стране органа безбедности или појаву неког ко их издаје, преузети су из жаргона криминалаца. Овај жаргон користе нарочи-

то наркомани који су имали прилику да због учињеног прекршаја, крађе, обијања апотеке и слично, проведу извесно време у затвору.

Симболи

Под дејством дрога наркомани доживљавају халуцинације или одређена стања свести која се могу манифестовати у виду разних симбола зооморфног и антропоморфног садржаја, губитка осећаја за простор, перспективу и слично.

Посматрајући слике и читајући стихове које су неки млади људи створили након престанка дејства дроге, али под њеним снажним утицајем због прошлог доживљеног, открили смо читав свет симбола и боја. Наравно, ни су сви наркомани надарени да пишу и не сликају сви.

Због тога у овом раду користимо поезију Бранислава Лазића која је интелектуално срочена и најближа оним осећањима и сећањима која је његова психа забележила у тренуцима „путовања“. Навешћемо неколико најкарактеристичнијих песама:

Играш се наруквицом
боје Паука Удовице.
Да ли се смејеш
Пружам ти нешто налик на руку
и тонемо.
Бродови су отпловили без нас.
Чамци су потопљени.

*

Поглед ми муте
магле кишног лета
док тело ми растржу
Црни Пауци
и Кобре Умиљате

*

Магле кишног лета
све мање видим
јер очи моје са пијавицама
љубавно клупко и уздах
Чине

*

Пружите руке
да ухватите ветар
и ношени њиме
дружите се са лишћем
и лептирима
у плаветнилу коцкастог неба.

Робови мудрости гасе Мрак
у Светлости Таме
док сузе Тринаестог Апостола
капљу по телу девица
од погледа Отпадника затруднелих
Нек пуцањ костију груди
крвавих и задах лешина
крај пута Зелене Светлости
подсете Баракуде и Псе Мора
на мене

Божанство Зла
на Свету љубав Дечака
амазонских шума

*

Пливајте реком
Пролећног уздаха
до ушћа Вас Самих
и потоните спокојни
у царство пирана
и медуза отровних
Ви људи и ви Жабе.
Пустио сам из груди богиње Ире
Шкорпије Тамних шума
да Свету поруку љубави у тело
убризгају

*

Гледајте моје лице
ал децу вашу и биљке неопрашене
склањајте јер
зло ширим очима змије
зубима вепра
и речима страшног љубавника

Зооморфним симболима придаје се већа пажња што се види у чињеници да се имена животиња, нарочито оних нижих врста пишу великим словима, док се појмови који се односе на људе углавном пишу малим словима. Антропоморфни мотиви се такође појављују у поезији и преплићу са зооморфним мотивима.

Ја
Чедо Сотоне и
Девице Бакарног Погледа
урлам молитву.....
Руке ломите сами
зубима сломљеним
ал труп и лобању
мени поклоните
Чеду сотоне и
Девици Бакарног Погледа
Да Зла еликсир начиним
за причест
Анђела Вештих Летаца.

Освету вам спремам неочекивану
јер умрети не могу.

Крв сам вашкама гладним
и пијавицама зелених бара
нудио
сину маковом и Бахусу
тело моје на пладњу је било

ал освету вам спремам
неочекивану
јер умрети не могу.

Појава змије у халуцинацијама наркомана и каснијим сликовним и текстуалним „визијама“, је веома интересантна подударност везана за најстарије митове и религије у такорећи свим подручјима Земље.

Можда је то само случајност. Међутим цитираћемо пар извода из рада К. Г. Јунга „Значај конституције и наслеђа за психологију“.⁴

„На фундаменталној истоветности несвесне психе почива могућност општег људског разумевања, која постоји изван свих свесних разноликости... Међутим, стварно се у подручју такозваних фантастичних представа срећу заправо зачуђујуће подударности. Додуше, учињени су сви напори да се ова подударност митских мотива и симбола објасни помоћу сеоба народа и препричавања. Ово објашњење, које наравно има извесну вредност, супротно је чињеници да у свако доба негде може настати неки мит, без и најмање могућности преношења предања.

Тако сам посматрао једног душевног болесника који је такорећи од речи до речи подвукао подужи симболички спој, који се неколико година касније могао прочитати на Дитериховом папирусу.... Често су ме оптуживали за сујеверје према наслеђеним представама; неправедно, пошто сам изричито наглашавао да ове подударности заправо не потичу од „представа“, већ много пре из наслеђене диспозиције да се опет тако реагује као што се увек реаговало.....

Ове „првобитне слике“ или „архетипови“, како сам их назвао, спадају у основни темељ несвесне психе и не могу се објаснити помоћу материјала лично стеченог искуства. Њихова целовитост чини онај психички слој који сам означио као -колективно несвесно-“.

Класичне примере несвесног налазимо у свим патолошким стањима, а како је и наркоманство патолошко стање, у неким стадијумима има све симптоме шизофреније, није ни чудо што се ту налази на неке сличне или исте представе, страхове и понашања.

У анализи слика наркомана које прилажемо уз рад, могу се истаћи интензивне боје доживљене за време „доброг путовања“ и црно-беле, депресивне са једва видљивом могућношћу бекства у нормалан живот.

То се види на слици човека са великом главом, риблим очима и танким вратом иза чијих леђа су одшкринута врата, али врата иза којих је ипак мрак. Ову представу допуњују обични стихови:

„Трчим у смрт
Руке су раширене
стрелама отровним изуједане.

Трка још траје
Три човека
из измученог тела излазе
и нестају
један
по

један.
Не плачи замном
ја пут из Пакла знам.
Гледај овај прст
што плаво се помера
и стеже обарач.
Не тражи ме више
међу Герилосима Зла
јер у добро се претварам.“

На једном цртежу представљен је облик сличан амеби јарке боје. Сећање, вероватно, на неку халуцинацију под дејством ЛСД. Ту су и кругови са мноштвом линија. Боје које преовлађују су црвена, зелена и светло плава, док су слике рађене у стању депресије и дубљих размишљања углавном црно-беле и ближе реалном.

Овај приказ о наркоманији је сувише кратак за оно што би могло да се каже и појасни, јер дрога је нека врста вира из које човек тешко исплива када у њега једном упадне. Мало је оних који су успели да се извуку из загрљаја дроге, а пуно оних који су јој се приклонили. Зато је коначно почело да јача интересовање наше заједнице, нарочито Београђана да крену у битку против овог веома окрутног и јаког непријатеља. Међутим, потребна на је и јака воља наркомана да учествују у овој акцији. Колико вољних за тако нешто има, тешко је рећи. Завршимо рад једном реченицом К. Г. Јунга:

„Свако себи ствара сопствени исечак света и за свој приватни свет гради свој приватни систем, често са херметичким зидовима, тако да му после неког времена изгледа као да је спознао смисао и структуру света. Коначно никада неће схватити бесконачно.“⁵

Напомене

1. Серен Кјеркегор, Појам Стрепње, Српска Књижевна задруга, стр. 115, Београд 1970.
2. Карл Јунг, Динамика несвесног, Матица Српска стр. 182 1978.
4. Карл Јунг, Значај конституције и наслеђа за психологију, Динамика несвесног, Матица српска стр. 193.
5. Исто, стр. 202.